

Gif en arbeid in de amsterdamse haven

Eén grote gifbende

"Het is één grote gifbende in de haven", zegt *Rik Mantel* (37). Hij werkt zo'n tien jaar in de amsterdamse haven als 'balensmakker' in dienst van de SHB (Samenwerkende Haven Bedrijven), de arbeidspool voor havenwerkers. In al die jaren zijn vele balen cacao, koffie, peper en nootmuskaat onder niet al te florissante omstandigheden door Rik's handen gegaan. "Het denken over arbeidsomstandigheden in de haven houdt op bij de stalen neus van je schoenen. Er is geen enkele cultuur op dit gebied. De gewone havenwerkers worden door de werkgevers en de kantoormensen gemakshalve als debielen, als slaven bekeken."

Vanaf november 1986, nadat hij akute vergiftigingsverschijnselen kreeg, heeft Rik de strijd aangebonden met de verschillende soorten gif die hij in zijn werk tegenkomt. Gedurende het afgelopen anderhalf jaar kwam hij er telkens weer mee in aanraking. Toen hij enkele weken geleden opnieuw ziek werd, na in contact te zijn geweest met het bestrijdingsmiddel fosfine tijdens het lossen van balen cacao, was voor hem de gifbeker meer dan vol. "Ik lag wéér thuis op de bank met allerlei angstaanvallen, ik leek wel paranoia. Op mijn borst had ik weer dat beklemmende gevoel. Mijn luchtwegen zaten dicht, het slikken ging erg moeilijk en ik had last van hoofdpijn en misselijkheid. Precies de verschijnselen die in officiële teksten beschreven staan als de gevolgen van vergiftiging met fosfine."

Rik is niet van plan zich nog langer bloot te stellen aan de verschillende bestrijdingsmiddelen, omdat de druk op zijn gezondheid te groot wordt. Ondanks de te verwachten moeilijkheden betekent dit dat hij na zijn herstel niet meer naar de te vaak vergiftigde balen teruggaat.

Bestrijdingsmiddelen

Om allerlei ladingen tijdens het transport en de opslag te vrijwaren van muizen, ratten, bacteriën, schimmels, mijten en diverse soorten insecten worden verschillende soorten bestrijdingsmiddelen gebruikt. Bij cacao gaat het met name om drie middelen: blauwzuur en fosfine of fosforwaterstof (PH₃) tijdens het vervoer en broommethaan of methylbromide (CH₃Br) tijdens de opslag in loods.

In het land van herkomst (Indonesië, latijns-amerikaanse en west-afrikaanse landen) worden tabletten phostoxine of aluminiumfosfide tussen de balen cacao in de scheepsruimen gelegd. Dit is tegen de regels, aangezien deze tabletten niet direct met de lading in contact mogen komen. Doordat de tabletten in aanraking komen met vocht in de lucht

ontstaat het zeer giftige gas fosfine, dat alle levende organismen die de cacao-bonen kunnen aantasten binnen korte tijd doodt.

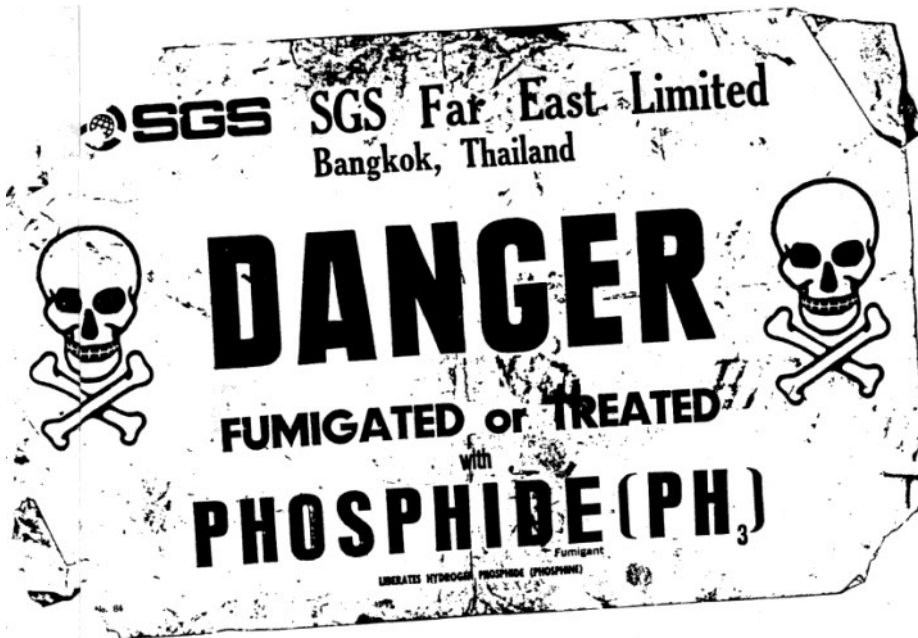
Als een schip in Amsterdam arriveert vinden de bootwerkers nog vaak restanten van de 'uitgewerkte' tabletten - een grijsachtig poeder - op en tussen de balen en soms zelfs nog hele tabletten phostoxine.

Dit middel wordt al vrij lang gebruikt, maar sinds twee jaar zijn de doses flink verhoogd; waarschijnlijk als gevolg van het toenemend aantal schadeclaims van cacaohandelaren en -verbruikers. Die zagen een te groot deel van de lading verloren gaan door allerlei ongedierte. De hele tabletten ontwikkelen het giftige gas fosfine. Het grijze poeder zou al zijn uitgewerkt. Maar volgens *Hans Hekking*, sekretaris van de ondernemingsraad van de SHB, is dat beslist

niet het geval. "Voortdurend werd ons verteld dat er niets aan de hand was. Volgens de bazen en de Bedrijfsgezondheidsdienst (BGD) werd er al jaren mee gewerkt en zouden er nooit problemen mee geweest zijn. Tenminste, dat zeiden ze steeds. Maar omdat er de laatste tijd veel meer fosfine wordt gebruikt, krijgen er steeds meer mensen klachten."

Rik voegt hier aan toe: "Als ik een tijdje in de cacao-balen had gestaan kreeg ik mijn oude fosfine klachten weer terug. Ook ontstonden er van die vieze, grote, dikke puisten op mijn rug, die nu pas verdwijnen. Ook collega's kregen ademhalingsmoeilijkheden, last van hoofdpijn, diarree, ernstige vermoeidheid enzovoort. Slechts weinigen schreven dit - tot voor kort - toe aan de fosfine in de cacao. Enkelen van hen zijn met akute vergiftigingsverschijnselen in het ziekenhuis beland, waar ze soms maandenlang op de intensive-care verpleegd moesten worden. Vanaf november 1986 ben ik er nu mee bezig om die troep van de balen af te krijgen. Alle instanties heb ik afgelopen: de BGD, de havenarbeidsinspectie, het GAK, de Vervoersbond FNV en de werkgevers. Ondanks het feit dat er een 'stuurgroep fosfine' in het leven is geroepen, waarin alle betrokkene





Dit is de verkleinde kopie van een waarschuwingsaffiche. De letters en doodskoppen waren rood en opvallend, kennelijk bedoeld als alarm. Het werd door Rik Mantel weggefrommeld onder een lading cacao aangetroffen. Het gif stonk er vanaf, maar de lading was al gelost.

nen zitting hebben, is de situatie niet veranderd. In de praktijk stuit ik op een muur van onwil en onverschilligheid.”

Bus 980

Hans Hekking: "Op een bepaald moment bleek dat Rik niet de enige was die zich druk maakte over de gevolgen van de fosfine. Ook een ploeg havenwerkers uit Beverwijk - Bus 980, genoemd naar het nummer van hun personeelsbus - hield zich er mee bezig. Met name uit die ploeg belandden mensen met vergiftigingsverschijnselen in het ziekenhuis na het lossen van balen cacao. Zij schakelden de Chemiewinkel van de Universiteit van Amsterdam in. In oktober 1987 kwam een medewerker van de Chemiewinkel, drs J. C. van Broekhuizen, met een rapport over de "Risico's van blootstelling aan fosfine bij het lossen van cacao." Van Broekhuizen maakt op grond van de door hem bestudeerde vakliteratuur klip en klaar duidelijk dat die blootstelling vermeden moet worden. Hij adviseert de scheepsruimen voor het lossen goed te ventileren. Omdat het fosfine-gas zwaarder is dan lucht hoopt het zich op onderin het schip. Daar moet dus extra, en liefst mechanies, geventileerd worden. Om zeker te weten dat er geen fosfinegas meer in het ruim hangt, moet er volgens van Broekhuizen voor het lossen gemeten worden wat de concentratie fosfine is. Is die hoger dan de vastgestelde, maximaal te aanvaarden waarde van 0,4 milligram per kubieke meter, dan moet er nog beter geventileerd worden. De metingen kunnen via allerlei apparatuur gedaan worden door specialisten. Maar er bestaat ook een eenvoudige

methode met gasmeetbuisjes. Door de reactie van de fosfine met de stof in het buisje verkleurt dat laatste. Na een eenvoudige instructie kunnen die buisjes door arbeiders gebruikt worden. Dit onbevoegd gebruik van deze Dragerbuisjes wordt in de praktijk echter vaak aangegrepen om het werk ten alle tijden door te laten gaan. De ploeg van Bus 980 besloot, waarschijnlijk ook op grond van dit rapport, op 21 december vorig jaar het lossen van balen cacao uit het schip "Luso Ana" te weigeren. Dit omdat deze boot zeer zwaar onder de fosfine zat. Daarna meldde de ploeg zich kollektief ziek. De arbeidshygiënist van de BGD had het schip overigens wel vrijgegeven, als de instructies - onder andere het dragen van een gelaatsmasker - maar werden opgevolgd. Maar ook met gelaatsmaskers wilde Bus 980 het cacao-ruim niet in."

Gasmaskers

Rik Mantel: "Met allerlei smoesjes proberen ze ons zoet te houden. In plaats dat ze zorgen dat de fosfine verdwijnt, wordt voortdurend geprobeerd de havenwerkers aan het gif aan te passen. Ze geven ons gasmaskers die niet deugen en vaardigen richtlijnen uit voor het werken met fosfine die niet nageleefd worden, omdat er toch geen controle op is. Het is namelijk gebleken dat het grijze poeder toch nog 5-10 procent fosfine-gas produceert als het in aanraking komt met vocht (dus ook in de longen). Het werken met gasmaskers op is bijna niet te doen. Omdat het lossen van balen cacao zwaar werk is, zweet je veel. Langs de randen van het gasmasker

dringt toch fosfinegas en phostoxinepoeder naar binnen. Ook zijn er niet altijd de juiste filters en worden ze niet op tijd vervangen door nieuwe."

Hans: "In de richtlijnen van de haveninspectie wordt aanbevolen om industriële stofzuigers te gebruiken om fosfine-residu te verwijderen. Aangezien het niet dwingend is voorgeschreven hebben in de praktijk alleen de grote stuwadoorsbedrijven een stofzuiger aangeschaft. Bovendien is het haast onmogelijk om alle stof te verwijderen en wordt het werktempo vertraagd. De productie van zeven lotjes (2800 balen per dienst, JZ) wordt dan niet gehaald. En in de haven geldt nog steeds: klaar, naar huis!

Onderzoek

Ondertussen is onder druk van de havenwerkers en de verschillende gevallen van zwaardere vergiftiging (ook met methylobromide, dat ongeveer dezelfde verschijnselen als fosfine geeft) een onderzoek gestart door het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, NIA, voorheen het Veiligheidsinstituut. Een stuurgroep begeleidt het onderzoek. *Hans:* "Wij zouden een van de werkgevers onafhankelijk onderzoek krijgen, begeleid door vertegenwoordigers van de havenwerkers. Maar bestuurder Ravesteijn van de Vervoersbond vond dat niet zo verstandig. En ook de andere instanties en de havenbaronnen van de Scheepvaartvereniging Noord voelden zich gepasseerd. Nu zitten ook de BGD, de werkgevers en de vakbondsbestuurders naast de havenwerkers in de stuurgroep. Ons uitgangspunt blijft echter dat de gezondheid van de mensen in de haven boven alles gaat. Terwijl de andere partijen snel beginnen te schermen met de werkgelegenheid en de concurrentiepositie van de amsterdamse haven, die in het geding zouden zijn als er werkelijk drastiese maatregelen tegen de fosfine en de methylobromide genomen zouden worden. Voor het rendement moet kennelijk ook onze gezondheid wijken."

Uit het tussenrapport van het NIA, dat strikt vertrouwelijk is, wordt duidelijk dat er in de haven positief wordt gereageerd op het onderzoek. Veel havenwerkers vulden een enquêteformulier over hun gezondheidsklachten in. Volgens het tussenrapport laat de veiligheid in de haven veel te wensen over en is het leidinggevend kader niet echt doordrongen van de problema-

tiek. De onderzoekers van het NIA lijken de zaken serieus aan te pakken.

"Maar", zegt *Rik Mantel*, "ondertussen is er nog weinig veranderd. Het werk met fosfine gaat nog steeds door. Maar nu wel zonder mij. Voor mij heeft het al veel te lang geduurd."

Jeroen Zonneveld

Na het artikel "Een grote gifbende" gelezen te hebben, stuurde Rik mij (JZ) nog de volgende, als naschrift bedoelde, aanvullingen:

- Het is de werkgevers, BGD en Vervoersbond kennelijk gelukt om via allerlei verdragingsstukken de oplossing van de problemen in ieder geval zo lang uit te stellen dat het cacao-seizoen al weer voorbij is. Voor hen is dit jaar dus vrij vlekkeloos gepasseerd. Ondertussen hebben de arbeiders er weer een extra jaar van vergiftiging opzitten.
- Van de 45.000 gulden die het onderzoek van het NIA kost, hadden ook wat postzegels gekocht kunnen worden om brieven te sturen naar de verladers. Die verladers hadden er namelijk al voor moeten zorgen dat de gif op de balen verdween.
- De Vervoersbond maakt zich druk om de werkgelegenheid, maar bij mijn weten hebben ze nog steeds geen contact opgenomen met de bonden in de 'konkurrerende havens' van Antwerpen, Bremen, Hannover enzovoort. Dat had al lang gebeurd moeten zijn.
- Van een door de Arbeidsinspectie ingesteld 'zeer diepgaand onderzoek' is nog steeds niets bekend.